

KAMBAG'ALLIK MUAMMOSI VA UNING AXLOQIY XAVFI

Jumayev Oybek Maratovich

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1-uy, Tashkent 100149, O'zbekiston

oybekmaratovich8@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13292349>

Annotatsiya: Mazkur maqolada mahalliy va xorijlik olimlarning kambag'allik mezonini belgilashdagi iqtisodiy va ijtimoiy yondoshuvlari, ilmiy mulohazalari va xulosalari o'rganilgan. Shuningdek, kambag'allik muammosining axloqiy xavfi uning oqibatlari va unga qarshi kurashish choralarning o'ziga xos jihatlari ijtimoiy-falsafiy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Kambag'allik, axloqiy xavf, mutlaq va nisbiy kambag'allik, inklyuziv o'sish, kambag'allik madaniyati.

1 KIRISH

Axloqiy xavf turli ijtimoiy muammolarning vaqtida hal etilmasligi oqibatida ayrim shaxslar, oilalar, guruhlar va hatto butun jamiyat manfaatlariga katta zarar yetkazishini uzoq tarixdan to bugungacha ko'rishimiz mumkin. Xususan, globallashuv jarayonida aholini o'rtasidagi tafovutning kengayishi natijasida yuzaga kelgan yangi kambag'allik va boshqalar muammolardir. Ijtimoiy-iqtisodiy turmushdagi keskin farqning paydo bo'lib borishi ba'zida islohotlarning bir yoqlamaligi yoki imkoniyatlarning adolatsiz taqsimlanishidan kelib chiqmoqda deyish mumkin. Uning o'ziga xos ko'rinishlari: bir tomondan, mulk egalarining to'planishi va ortiqcha bo'lishi, ikkinchi tomondan, ba'zi odamlar kambag'allikka tushib qolishidir. Masalan, dunyodagi aholining eng badavlat 1 % uy xo'jaliklari boyligining 40 % ga egalik qiladi. Dunyodagi kattalar aholisining eng boy 10 % dunyo uy xo'jaliklarining 85 % iga va qolgan 50 % kattalarga egalik qiladi. Bu statistik ma'lumotlar aholining turli qatlamlari orasidagi axloqiy, psixologik, ma'naviy, ijtimoiy-siyosiy qarashlarida farqni namoyon etish bilan birga uni o'rganish va tahliliy ko'rib chiqishni ham taqozo etadi.

2 TADQIQOT METODOLOGIYASI

Kambag'allik muammosi mazmun-mohiyati turli xil qarashlar va yondoshuvlar doirasida tahlil qilinadi. Axloqiy xavfsizlikni ta'minlashda kambag'allik masalasining bevosita va bilvosita ta'siri etuvchi jihatlari kengroq yoritiladi.

3 MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Kambag'allikni muammosini aksariyat xorijlik olimlar iqtisodiy masala deb o'rganishadi. Xususan, Buyuk Britaniyalik Rountreye "Agar oilaning umumiy daromadi oila a'zolarining asosiy yashashini ta'minlash uchun yetarli bo'lmasa, oila asosan kambag'allikka tushib qoladi" [1] AQShlik Lloyd Reynolds "kambag'allikning eng keng tarqalgan ta'rifi yillik daromadidir" [2] deb hisoblaydi. Yana bir amerikalik iqtisodchi Shuls kambag'allikni "muayyan jamiyatdagi o'ziga xos oila bilan tavsiflangan murakkab ijtimoiy-iqtisodiy davlat" [3] deb ta'riflaydi. Yevropa hamjamiyati kambag'allikni ham shunday ta'riflaydi: "Kambag'allik deganda shaxslar, oilalar va odamlar guruhlariga ega bo'lgan cheklangan resurslar (moddiy, madaniy va ijtimoiy) tushunilishi kerak, shunda ular jamiyatning minimal maqbul darajasidan chetlashtiriladi." [4] Xitoyda esa "Kambag'allik odatda moddiy hayotning

qiyinligini, ya'ni inson yoki oilaning turmush darajasini anglatadi." [5]

Aholi daromadi tengsizligi va kambag'allik bilan iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha D.Rikardo [6], R.Solou [7], A.Sen [8], A.Ditont [9] kabi iqtisodchi olimlar nazariy va empirik tadqiqotlar o'tkazgan bo'lib, ularda yalpi ichki iste'mol, texnologik rivojlanish, mehnat unumdorligi, aholi salomatligi, soliq bazasi va boshqa shu kabi omillar tahlili asosida, kambag'allik kam bo'lgan jamiyatlarda, iqtisodiy o'sish sur'atlari yuqoriroq bo'lishini nazariy isbotlashgan.

"Kambag'allik – bu hayot uchun muhim bo'lgan, eng zarur minimal ehtiyojlarni qondira olmaydigan, ishga layoqatli bo'lib, o'zi hojlagan ishlarni davom ettirishi mumkin bo'lmagan shaxs yoki ijtimoiy guruhni iqtisodiy holatining o'ziga xos xususiyatidir". [10]

Hindistonlik Amartya Senning fikricha, "qo'llash mumkin bo'lgan imkoniyatlardan mahrum bo'lish" kambag'allikka kiritilishi kerak deydi. YA'ni, "Ijtimoiy adolatni tahlil qilganda, kambag'allikni nafaqat kam daromad, balki asosiy yashash qobiliyatidan mahrum qilish deb hisoblash uchun asosli sabablar mavjud." [11] U qiyinchiliklardan (masalan, ochlik, to'yib ovqatlanmaslik, tibbiy himoya etishmasligi, bevaqt o'lim va boshqalar), ta'lim olish erkinligi, ijtimoiy, siyosiy va jamoat hayotida ishtirok etish erkinligi, asosiy huquq va manfaatlardan foydalanish erkinligini o'z ichiga oladi.

Jahon banki kambag'allikni o'rmon ma'nosida ham tushunadi, chunki "kambag'allik ochlik va yashash uchun joy yo'qligini anglatadi. Kambag'allik kiyim va dori-darmonlarning etishmasligi, maktabga borish imkoniyatining yo'qligi va qanday bilim olish haqida tasavvurning yo'qligi. Kambag'allik - kuch va erkinlikni yo'qotishdir." [12]

4 TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy olimlarning kambag'allik haqidagi tushunchalariga asoslanib, kambag'allikni quyidagi jihatlardan chambarchas bog'liqligini aniqlash mumkin:

birinchidan, kambag'allik, odatda, daromad manbalari va kundalik ehtiyojlarning yetishmasligi va boshqalar kabi noqulay omillar bilan bog'liq. Ya'ni hayot sifatining pastligi. Ular daromad, mulk, madaniyat, jismoniy salomatlik, ruhiy holat va boshqa omillarni o'z ichiga oladi;

ikkinchidan, kambag'allik ijtimoiy chetlanish, imkoniyatlar va rivojlanish qobiliyatidan mahrum bo'lish

bilan bog'liq bo'lib, mohiyattan erkinlik, huquq va rivojlanishning yo'qligi;

uchinchidan, inson va oila, guruh yoki jamiyat uzoq vaqt davomida yaxshilanmay kambag'allik holatida qolsa, bu katta ijtimoiy xavflarni keltirib chiqarishidir.

Hozirgacha dunyoda 1 milliardga yaqin odam (jahon aholisining 1/6 qismi) shaharlardagi turli o'lchamdagi xarobalarda istiqomat qiladi va bu aholi 2020 yilga kelib 1,4 milliardga ko'payishi mumkin. [13] Ko'rinib turibdiki, global boylik nihoyatda notekis taqsimlangan va Shimoliy Amerika va Yevropaning ba'zi rivojlangan mamlakatlari va Osiyo-Tinch okeanidagi ba'zi mamlakatlar va mintaqalar global boylik eng ko'p jamlangan joylardir. Xuddi global adolat va jahon qashshoqligi bo'yicha ekspert Tomas Pogge aytganidek: "Hozirgi global iqtisodiy tartibning ovozi bir necha qudratli hukumatlar qo'lida, dunyo kambag'allarining iqtisodiy huquqlari ro'yobga chiqmagan." [14] Hozirgi vaqtda globallashtirish jarayonida boy va kambag'allar o'rtasidagi tafovut yanada kengayib borayotgani butun xalqaro hamjamiyatni tashvishga solmoqda.

Kambag'allikning axloqiy xavfi quyidagi xususiyatlarga ega:

Birinchidan, moddiy kambag'allik va ma'naviy kambag'allik birga yashaydi. Umuman olganda, moddiy kambag'allikni o'lchaydigan ko'rsatkich ish bilan ta'minlangan daromadlarning mavjudligi va miqdoridir. Ijtimoiy ta'minot tizimi to'liq bo'lmagani uchun bu odamlar ko'pincha oziq-ovqat va kiyim-kechak yetishmasligi, davolanish uchun pul yo'qligi, manbasini yo'qotib, uy-joy sharoitining juda yomonligi kabi turli dilemmalarga duch kelishadi. Ularning turmush darajasi juda past. Daromadning etishmasligi kambag'allarning yaxshiroq moddiy hayot kechirishini va ma'lum ma'naviy hayotdan zavqlanishini qiyinlashtiradi;

Ikkinchidan, mutlaq kambag'allik va nisbiy kambag'allik birgalikda mavjud. Mutlaq kambag'allik kiyim-kechak, oziq-ovqat, uy-joy va transport masalasi o'ta og'ir kambag'allik holati sifatida namoyon bo'ladi. Nisbiy kambag'allik jamiyatning kam ta'minlangan a'zolarining daromadlari va turmush darajasini o'ta kambag'allikda bo'lganlar bilan solishtirish orqali ma'lum bo'ladi;

Uchinchidan, tor ma'noda kambag'allik va keng ma'noda kambag'allik yonma-yon mavjud. Tor ma'noda kambag'allik faqat daromad yoki iqtisod nuqtai nazaridan kambag'allikni anglatadi, bu esa kambag'allarning iqtisodiy cheklavlari va qiyinchiliklarini tushuntiradi. Keng ma'noda kambag'allik daromadlar, yomon turmush sharoitlari, past ta'lim darajasida namoyon bo'ladi. Imtiyozlarni taqsimlash huquqining yetarli emasligi, umrning qisqarishi, tibbiy va sog'liq uchun imtiyozlarning pastligi, qiziqish talablarini ifoda etish imkoniyatlarining kamligi, ijtimoiy chetlanish va shaxsiy qadr-qimmatga e'tibor bermaslik keng kambag'allik doirasiga kiritilishi mumkin.

Kattalar bilan solishtirganda, kambag'allik, ayniqsa, bolalarning o'sishi va rivojlanishi uchun jiddiy axloqiy xavf tug'diradi. Amerika ilm-fan taraqqiyoti

assotsiatsiyasining so'nggi tadqiqoti shuni isbotlaydiki, o'ta kambag'allik bolalarning yuqori darajada to'yib ovqatlanmasligiga sabab bo'ladi, bu esa o'z navbatida bolalarning nevrologik rivojlanishiga jiddiy zarar yetkazadi. Ularning til qobiliyati, xotirasi, tushunish va shaxslararo munosabat va hokazolardan azoblanadi. "YUNESKO ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda 750 mln kishi yozish va o'qishni bilmaydi. Bundan uchdan ikki qismini ayollar tashkil qilmoqda. Shu bilan birga oxirgi 50 yil ichida yoshlar o'rtasida savodxonlik darajasi oshayotgani qayd qilinmoqda. Aniqlanishicha, savodsiz odamlarning 45 foizi Janubiy Osiyoda, 27 foizi Afrikada (Sahroi Kabirdan janubda), 10 foizi Sharqiy va Janubi-sharqiy Osiyoda, 9 foizi Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyoda, 4 foizi Lotin Amerikasi va Karib dengizi davlatlarida yashaydi." [15]

Shuning uchun ularning o'rganish qobiliyati zaif va yashash uchun zarur bo'lgan texnologiya va ko'nikmalarni o'zlashtirish odatda qiyin va ular katta bo'lganlarida ham kambag'allikdan azob chekishlari davom mumkin.

Kambag'allarning avvalo hayoti, qadr-qimmati va ruhiy salomatligi kambag'al bo'lmaganlarnikidan sezilarli darajada past bo'lishi, ularning jamiyatdan begonalashishiga ya'ni, salbiy xarakterdagi his-tuyg'ularni shakllanishiga olib keladi.

Ikkinchidan, bozor iqtisodiyotining sog'lom rivojlanishi va iqtisodiy o'sish uchun potensial xavflarni keltirib chiqarishi. Amerikalik antropolog Oskar Lyuisning kambag'allik madaniyati nazariyasiga ko'ra, kambag'al odamlar kambag'allik tufayli sharoiti yomon bo'lgan kichik va chekka hududlarda yashashlari kerak. Ular bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'lib, shu tariqa o'ziga xos muloqot tili va turmush tarzini shakllantiradi. Bu kambag'allik submadaniyatining paydo bo'lishining sababi va shartidir. Kambag'allik submadaniyati "aylana ichidagi" o'zaro ta'sirlar orqali mustahkamlanadi va to'planadi, bu esa ularning kambag'allikdan qutulishdagi to'siqlaridan biridir. Chunki bu madaniy muhitda o'sib ulg'aygan kelajak avlod kambag'allik madaniyatini tabiiy ravishda egallaydi.

Bundan tashqari, ishlab chiqarish ko'nikmalari yetishmagani uchun ularni o'zlashtirib olishlari qiyin. Kambag'allik madaniyati nafaqat bozor iqtisodiyoti rivojlanishining mahsuli, balki bozor iqtisodiyotining sog'lom rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy harakatchanlik nazariyasi, shuningdek, yuqori harakatchanlik darajasiga ega bo'lgan "ochiq jamiyatda" shaxsning o'z sa'y-harakatlari va qobiliyatlari inson kapitalining mazmunini yaxshilashga, pirovardida odamlarga kambag'allikdan qutulishga va o'z taqdirini o'zgartirishga, yuqori ijtimoiy harakatchanlikka erishishga va jamiyatga kirishga yordam beradi, deb hisoblaydi. Harakatlanish darajasi past bo'lgan "yopiq jamiyat"da quyi tabaqaning yuqoriga ko'tarilishi juda qiyin bo'lib, ular kambag'allik "tuzog'iga" tobora chuqurroq tushib qolishga moyildirlar. Nihoyat, bu ijtimoiy adolat va ijtimoiy totuvlikka katta tahdid soladi. Ijtimoiy adolat insoniyat intilayotgan axloqiy

maqsadlardan biridir. Biroq, kambag'allik ijtimoiy adolatni ro'yobga chiqarish yo'lidagi to'siqdir.

Daromadlarning haddan tashqari tafovutiga asoslangan manfaatlar kambag'allikka barham berish, umumiy farovonlikka erishishga ziddir. Agar bu holat tuzatilmasa, bu bevosita ishonchsizlik, hamkorlik qilmaslik, o'zaro nafrat va hatto turli manfaatlar guruhlari o'rtasida shiddatli qarama-qarshilik va to'qnashuvlarga olib keladi. So'nggi yillarda kambag'allik tufayli jamiyatdan qasos olish sifatida turli joylarda tez-tez ro'y berayotgan zo'ravonlik bilan bog'liq jinoiy hodisalar ushbu muammodan kuchli ogohlantirishdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Kambag'allikning axloqiy xavfini nazorat qilish choralari.

Birinchidan, kambag'allikni va uning axloqiy xavfini yangi urbanizatsiya qurilishi orqali nazorat qilish. Ayni paytda dunyodagi o'ta kambag'al odamlarning to'rtidan uch qismidan ko'prog'i qishloq joylarda, inson yashashi uchun yaroqsiz bo'lgan og'ir sharoitlarda yashaydi. Urbanizatsiya esa o'ta kambag'allikni kamaytirishning asosiy omili bo'ldi. "Qishloq xo'jaligini isloh qilish, qishloqlarda tadbirkorlikni yaxshilash, infrastrukturani rivojlantirish hamda urbanizatsiyani qo'llab-quvvatlash ustuvor yo'nalishlar hisoblanadi." [16] Kambag'allikka uchragan hududlarni rivojlantirishda yuqori texnologiyali va sifatli mehnatga tayanib, tarmoqlarni rivojlantirish, yaxlit ichki va tashqi rivojlanish yo'lidan borish kerak. Shu nuqtai nazardan, kambag'allikka qarshi kurash juda murakkab va ko'p qirrali vazifadir. Muhtoj odamlarga to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy yoki tabiiy yordam ko'rsatish orqali kambag'allik muammosini hal qilishda jiddiy ijobiy natijaga erishish mumkin emasligi ayon bo'ladi. "Albatta, aholining kam ta'minlangan qatlamlarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash zarur, ammo kambag'allikning turli xil sabablarini hisobga olgan holda, unga qarshi kurashda har qanday muhim yutuqlarga odamlar o'zlarining moddiy muammolarini mustaqil hal eta oladigan va o'zlarini zarur daromadlari bilan ta'minlaydigan sharoitlar yaratilgandagina erishish mumkin". [17] Yangi urbanizatsiya qurilishi orqali, yashash sharoiti bo'lmagan hududlarni yaxshilash kambag'allikdan xalos bo'lishga yordam berishning muhim usullaridan biridir.

Ikkinchidan, kambag'allikni kamaytirish va inklyuziv o'sish orqali xavflarni kamaytirish. Iqtisodiy o'sish va kambag'allikka barham berish o'rtasidagi bog'liqlik iqtisodchilar va siyosatchilarga katta ahamiyat beradigan masaladir. Dastlab, iqtisodiy o'sish muqarrar ravishda kambag'allikning qisqarishiga olib keladi deb hisoblangan. Lekin unday emas. "Iqtisodiy o'sish davrida daromadlar tafovuti kengayib borsa, u kam ta'minlangan qatlamlar daromadlarining pasayishi sifatida namoyon bo'ladi va hatto iqtisodiy o'sish va kambag'allik darajasi bir vaqtda mavjud bo'lgan vaziyat yuzaga kelishi mumkin." [18] 1990 yilda Jahon banki "inklyuziv o'sish" konsepsiyasini taklif qildi va faqat iqtisodiy o'sish faqat rivojlanish natijalari oddiy odamlarga foyda keltirishi mumkin, deb hisobladi. 1999 yilda Osiyo taraqqiyot

banki kambag'allar uchun ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini yaratish, ularning daromadlarini ko'paytirish, imkoniyatlar va taqsimot tengsizligini kamaytirish zarurligini ta'kidlagan holda "kambag'allarga yordam beradigan o'sish" konsepsiyasini taklif qildi. 2007 yilda Osiyo Taraqqiyot Banki teng iqtisodiy imkoniyatlar va rivojlanish natijalarini baham ko'rishni ta'kidlab, "inklyuziv o'sish" taklifini ilgari surdi. "Inklyuziv o'sish"ning asosiy mohiyati shundan iboratki, iqtisodiy imkoniyatlar hamma uchun teng bo'lishi, aholining mutlaq ko'pchiligi iqtisodiy o'sish jarayonida keng ishtirok etishi va undan foyda ko'rishi, rivojlanish natijalari esa aholining mutlaq ko'pchiligi tomonidan baham ko'rilishi kerak.

Uchinchidan, kambag'allarning kambag'allikdan xalos bo'lishiga yordam berish va ularning rivojlanish imkoniyatlarini oshirish orqali ma'naviy xavfni bartaraf etish. Inson kapitaliga birinchi e'tibor bergan olim Shuls barcha ishlab chiqarish resurslari ichida inson kapitali eng muhim omil, inson kapitali esa sarmoya natijasi ekanligini ta'kidladi. Faqat uzluksiz sarmoya orqaligina shaxs yuqori bilim va ko'nikmalarni egallashi mumkin. Bu bilim va ko'nikmalarning shaxsda to'planishi inson kapitalidir. Milliy taraqqiyotni rag'batlantirishda jismoniy kapitaldan ko'ra inson kapitali muhimroq rol o'ynaydi. Masalan, "AQShda iqtisodiy o'sishning oldingi yarim asrida jismoniy kapital qo'yilmalar 4,5 baravar oshdi va tegishli iqtisodiy foyda atigi 3,5 baravarga oshdi, inson kapitaliga investitsiyalar 3,5 baravar ko'paydi natijada iqtisodiy foyda 17,5 barobar oshdi" [19]. Zamonaviy axborot jamiyatida inson kapitali iqtisodiy taraqqiyotni rag'batlantirishning asosiy omili va kambag'allarni kambag'allikdan chiqarishning kalitidir.

To'rtinchidan, insonparvarlik va axloqiy g'amxo'rlik orqali, ma'naviy xavfsizlikni ta'minlash. Boshqacha qilib aytganda, kambag'allarning ruhiy salomatlik holatini kuzatish, tahlil qilish va o'rganish, kerak bo'lganda psixologlar va jamoat xodimlari tomonidan o'z vaqtda samarali maslahat berish va ma'naviy g'amxo'rliklar qilish.

Beshinchidan, hashamatli iste'molni tartibga solish va xayriyani rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirish va ma'naviy xavfni kamaytirish. Hashamatli iste'molini tartibga solish bo'yicha xususan, boylik o'dob-axloqini o'rnatishga yo'l-yo'riq ko'rsatish va xayriya ishlarini tartibli yo'lga qo'yishni tashkil etish. Tomas Borg fikricha, "Faqat jamiyat ichidagi fuqarolar kambag'allikda bir-biriga yordam berishga majbur emas, balki jamiyatdan tashqarida bo'lgan fuqarolar ham o'z majburiyatlari va huquqlariga ega." [20] Binobarin, xayriyani rivojlantirish, kambag'allarga yordam berish nafaqat insoniy fazilat balki har bir fuqaroning burchi va mas'uliyatidir.

Kambag'allikka barham berishda nafaqat asosli qonun va normativ hujjatlarni o'rnatish balki chin axloqli inson namunasi sifatida ham yondoshish kerakligini talab etadi.

ADABIYOTLAR:

- 1) Liu Chunyang va Cai Xuandan iqtibos: "Kambag'allik ma'nosining evolyutsiyasi va kambag'allikni tadqiq qilish iyerarxiyasi", "Iqtisodiy masalalar" 10-son, 2004 yil .
- 2) Lloyd Reynolds: "Mikroiqtisodiyot". Commercial Press, 1982, 430-431-betlar.
- 3) Teodor V. Shuls: "Iqtisodiy o'sish va qishloq xo'jaligi". Pekin Iqtisodiyot Instituti matbuoti, 1991, 65-bet.
- 4) Tan Shibidan iqtibos: "Kambag'allik konsepsiyasining klassik talqini", "Kambag'allikni bartaraf etish va boyib ketish", 7- son , 2003 yil .
- 5) Fan Huaiyu va boshqalardan iqtibos: "Kambag'allik haqida - kambag'allik va kambag'allikka qarshi kurash nazariyasi va amaliyoti", Etnik nashriyot uyi, 2002 yil , 45- bet ; 44- bet .
- 6) Ricardo, David (1817) On the Principles of Political Economy and Taxation. Piero Sraffa (Ed.) Works and Correspondence of David Ricardo, Volume I, Cambridge University Press, 1951, p. 135.
- 7) [Solow, Robert M. \(February 1956\) . "A contribution to the theory of economic growth" : Quarterly Journal of conomics. 70 \(1\): 65 – 94. doi:10.2307/1884513.](#)
- 8) Sen A. (1981) Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. Oxford: Clarendon Press;
- 9) Deaton A. (2013) The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality, Princeton, N.J.: Princeton University Press
- 10) Maxmudov O.X. Oilalarda kambag'allikni qisqartirish omillari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 6, noyabr-dekabr, 2021 yil. 269-bet. <http://iqtisodiyot.tsue.uz>
- 11) Amartya Sen: "Taraqqiyotni erkinlik bilan ko'rish", Ren Zhen va YU Zhen tomonidan tarjima qilingan, Xitoyning Renmin universiteti nashriyoti, 2002 , 15- bet .
- 12) YE. Puvandan iqtibos: "Kambag'allik iqtisodiyoti bo'yicha tadqiqotlar", China Social Sciencies Press, 2004, 4-bet.
- 13) Pekin universitetining Xitoy va Jahon tadqiqotlari markazining (CCGA) tadqiqot hisoboti : "Globalashuv davridagi kambag'allik muammolari va manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida", "Tadqiqot hisoboti" 4 -son, 2010 yil .
- 14) "Yel universiteti professori THOMAS POGGE akademik hisobot berish uchun maktabimizga taklif qilindi", "Shanxay moliya va iqtisodiyot universiteti yangiliklar tarmog'i", 2015 yil 16 oktabr .
- 15) <https://kun.uz/uz/news/2018/09/09/duneda-750-mln-kisi-savodsiz-ekani-malum-kilindi>
- 16) <https://www.gazeta.uz/uz/2023/05/19/poverty/>
- 17) Ernazarova N.N. Oilaviy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirish // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 3, may-iyun, 2021 yil. 253-258 betlar. http://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/27_Ernazarova.pdf
- 18) Luo Chuliang: "Iqtisodiy o'sish, daromad farqi va qishloq qashshoqligi", "Iqtisodiy tadqiqotlar" 2012 yil 2-son.
- 19) Chen Hongan va Yang Xao: "Endogen iqtisodiy o'sish modeliga asoslangan inson kapitali ta'sirini tahlil qilish", "Sharqiy Xitoy fan va texnologiya universiteti jurnali", 5- son, 2010 yil.
- 20) Xiye Huiyuan: "Jahon kambag'allik muammolari bo'yicha axloqiy munozara", "Ijtimoiy fan Zongheng" 6-son, 2012 yil.